

POETRY

DISYEMBRE 1989

Lilia Quindoza Santiago

“ Surrender or die”

--Pangulong Corazon Aquino

sa mga sundalong RAM

1

Ganito nga kung gumuho ang mga gunita
Isinusuko natin o pinapaslang ang lahat ng alaala.
Napapatid ang talastasan at pagkakaisa
Sa mga madaling araw ng dahas.
Ngayon, isinusubsob ng pulbura ang pag-unawa,
Binibitak ng bala ang aspaltadong kalsada
Na dati-rati'y lagusan ng adhikang iba-iba.
Tumitilapon sa bangketa ang kapayapaan,
Hinahalukay ng mortar at sandata ang kasaysayan.

Walang patumangga ang karimlan
Sa mga utak nating kaytagal ding nagdilidili;
Ngayong sumasabog ang lahat ng pagtitimpi
Bawat laman na malaslas at hiningang mapupugto
Bawat ulong mapupugot sa tunggalian nating ito
Ay! Malamig na alaala ng mga lugmok na pangako.
Mga bangkay na malamig ng kaisahang lubusang naglaho.

Sapagkat ganito nga ang gunita kung gumuguho,
Alaala'y pinapaslang at ang diwa'y sumusuko.

May sumambulat pagkagat ng taglamig
Alam nating hindi ito selebrasyon, hindi ito bagong taon
May poot na tumutungkab sa mga kuta ng lakas.
May apoy na lumiligid sa palasyo't subdibisyon
May galit na sinasaboy mulang langit
Ay! Ang langit natin ay sakop pa rin
Paano natin uusalin ang mga dalangin?

Walang paliwanag na iisa
Sa damdaming binalisa ng kayraming pagtatasa.
Bumubuga sa konsiyensiya ang nagdaang mga araw:
Ang kalupaang nagluksa sa Mendiola at sa Lupao,
Ang libu-libong pagsumbat mulang Cordillera,
Garchitorena, Paombong, Negros at Mindanao- totoo bang
Langkay-langkay kung lumikas ang mga pangarap?

O ganito lamang kung gumuho ang mga gunita
Ang diwa ay sumusuko, pinapaslang ang alaala.

2

Bakit hindi natin baklas-baklasin ngayon
Ang magkakasalungat na diwang nagkatipontipon noon?
Bakit hindi natin saliksikan and nagdaang limang taon?
O halungkatin ang nagdaang dekada, gunitain ang sigwa,
Mangyari pa, dumako tayo sa dulo ng mga dantaon.
Marahil ay matatauhan tayo sa paglingon
Kung ang sasalubong ay kanyon ng mga tanong:

Ano na ang kaibhan ng kahapon at ng ngayon?
Alipin tayo nang nag-alsa, alipin din nang bumangon.
Di ba ganito rin ang dinanas ni Humabon?
Di ba ganito rin ang salaysay nina Aguinaldo at Quezon?
Sino na ba ang sumuwag sa alamat ng mapayapang
rebolusyon?
Hindi ba ang EDSA ay isa ring Maragondon?
Di ba may Balangiga pang sa malay natin ay nakabaon?

Nasaan ang demokratikong espasyo ng kalayaan?
Gayong sukot na ang larangan bago tayo lumaban.
Matutuos ba ng kamalayan ang lahat ng pagtataksil?
Gayong pati kaisipan nati'y di rin atin.

Nasaan ang kapangyarihan nating mamamayan?
Gayong kinulimbat na ang lahat nating karapatan.
Ano ang gagawin ngayon sa kasaysayang
nagsasangandaan?

3

Mga kababayan, mga kabaro, mga supling ko't kapatid,
Igiit nating iba ang hugis ng daigdig nating maliit.
Supilin ang mga punglong pumupuksang walang habas.
Itanghal ang mga punglo ng pag-ibig.
Tahakin ang larangang hinawan, inarmasan,
Tinamnan ng buhay ng maraming kapanalig.
Hubaran ang mga huwad na bayani,
Sa palsong kapayapaa'y huwag nang kumampi
Iwaksi ang mga dakilang imbi.

Malusog ang diwang nananalaytay sa ating mga ugat,
Kaya nating ipagtanggol ang gunita, ang alaala, ang bukas.

DECEMBER 1989

"Surrender or die"

--President Corazon Aquino's message
to soldiers of RAM who staged
a coup d'etat in December 1989

1

Indeed, this is how memory crumbles,
We surrender or kill all there is to remember.

Lines are broken, our alliances are shattered
On the dawning of violence.
Tolerance is gnashed by gunpowder
On the same paved streets where once
Visions of various hues gathered.

Peace is trash upon sidewalks
As arms and mortars dig deep into a people's story.

There is an endless darkness
Behind the thoughts of us who wavered too long;
Now when the wind has blown all caution,
Every bit of flesh torn, every heartbeat halted,
Every head cut off in this, our damned struggle
Ay! They are grim reminders of felled promises
Cold corpses of a coalition gone asunder.

Because this indeed, is how memory crumbles.
All there is to remember is killed, the will surrenders.

Explosions ushering the cold season.
We know, there was no celebration, no new year's day
Vengeance has forced its way on armed garrisons.
Fire circles the palace and subdivisions,
Anger is strewn from the skies!
Ay! These unsovereign skies?
How should we utter our prayers still?

There is not one explanation
For hearts rent by anxiety and fear.
Conscience is mocked by past events:
The earth mourning at Mendiola and Lupao
And the thousand and one voices of remorse from Cordillera,
Garchitorena, Paombong, Negros and Mindanao -- perhaps
Dreams really depart in droves when they go.

Or maybe, this is just how memory crumbles
The will surrenders, remembrances killed.

2

Maybe it is time to deconstruct
Tear apart conflicting views once were welded.
Maybe it is time we looked through the years,
Search through the past decade, remember the storm,
Perhaps we should go beyond the edge of centuries.
Perhaps then we will know
As questions come like bombs from cannon fodder:

What difference is there between then and now?
Oppressed we rose up, oppressed still after every struggle.
Was this not the fate of Humabon?
Is this not the same story of Aguinaldo and Quezon?
So, who must believe in the myth of a peaceful revolution?
Is EDSA yet another Maragondon?
And Balangiga's memory still lingers on.

So where is freedom, this democratic space
When the battlefield was measured way before we fought
Can our minds keep track of all betrayals?
When even our thoughts are not our own?
Where indeed is "people's power?"
When all our rights have long been squandered?
What do we do now, at this juncture of our people's story?

3

Fellow citizens, sisters and brothers, my children and kin,
We must insist on a different world for peoples, our kind..
Resist all those bullets that rant and rage,
Let us welcome those shots fired for love instead.
Let us trod battlefields cleared, planted, and sown,
And armed with life by comrades, kindred travellers,
Let us expose our false heroes,
Have faith no more in genuine peace
And listen no longer to our "noble traitors".

The spirit that moves our blood lives on
To shield our memory, our remembrance, our tomorrows.

DALAWANG BULAKLAK NG PAG-IBIG

1. everlasting

Nakalambitin,
Sa pusong nabibigti
Ay! kumakalas.

2. dama de noche

Lihim na takipsilim,
Lambingang nakakubli,
Nang maghahatinggabi
Biglang humalimuyak.

TWO FLOWERS OF LOVE

1. everlasting

She loves to dangle
On a heart that's tied so tight
Yet he wants out, out!

2. dama de noche

A very secret twilight
A romance so well hidden
But as midnight approaches
Then it smells -- oh it soars.

Translation by TBK